

Wereld

We kunnen aids overwinnen. *Tertio* ging op onderzoek in Malawi waar het beter gaat.

Pagina 7-10 ► Dossier

Media

Eerste uitzending moslimtelevisie op de VRT. "We willen naar een Belgische islam evolueren."

Pagina 4 ► Samen Leven

Politiek

De coole kunst van het compromis maakt van België een land waar het goed wonen is.

Pagina 3 ► Vizioer

TERTIO Geloofwaardig

Christelijk opinieweekblad | 14 september 2011 | 12de jaargang | nr. 605 | € 1,99 | Afgiftekantoor Antwerpen X

Universele verklaring van de plichten van de mens

Antwoord op financiële-, economische-, sociale- en klimaatcrisis (foto VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon).

Een nieuwe *Universele Verklaring van de Verantwoordelijkheden van de Mens* kan onze samenleving wapenen tegen de gevolgen van de klimaatverandering en de financiële en economische crisis. De voorbereiding van het deel 'Business en Ethiek' werd toevertrouwd aan het European SPES Forum dat volgende week in Antwerpen bijeenkomt.

KOENRAAD DE WOLF | De twee basispijlers van de internationale samenwerking zijn het *Handvest van de Verenigde Naties* van 1945 dat handelt over vrede en ontwikkeling, en de door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 1948 goed-

keurde *Universele verklaring van de rechten van de mens* (UVRM). Omdat die evenwel onvoldoende een antwoord bieden op de actuele mondiale financiële, economische en sociale crisis, en ook op de klimaatverandering die op ons afkomt, rijpte

de voorbije tien jaar het idee daar een derde pijler aan toe te voegen. Die handelt over de individuele en de collectieve verantwoordelijkheden voor van de toekomst van de mensheid en de aarde.

Op initiatief van de in Parijs gevestigde Stichting Léopold Mayer wordt door een onafhankelijke groepering van mensen uit het middenveld en het academische milieu wereldwijd gewerkt aan een referentietekst. De voorbereiding van het deel 'Business en Ethiek' werd toevertrouwd aan het European SPES Forum, het Europese netwerk voor meer zingeving en spiritualiteit in economie en samenleving. Dat forum houdt op 22 en 23 september in Antwerpen zijn jaarlijkse congres over *Verantwoordelijkheid in de economie en de erfenis van E.F. Schumacher* (zie blz. 5).

De Stichting Mayer wil die tekst voor het eerst aan kaarten op het hoogste niveau bij de bijeenkomst van de G20 in de Braziliaanse hoofdstad Rio de Janeiro van 4 tot 6 juni 2012. Het einddoel is te komen tot een door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties goedgekeurd internationaal charter dat niet alleen wordt erkend door de 192 landen, maar ook door de invloedrijke politieke, economische en sociale organisaties en de burgers. Die 'cultuur van verantwoordelijkheid' of nieuwe leidraad kan ieder van ons doen inzien dat de tijd om te handelen is aangebroken en kan ook helpen bij het vinden van antwoorden op de mondiale uitdagingen die op ons afkomen.

Pagina 5 ► Globaal: Recept om crisis te doorzien

© HANS AUSLOOS

'Bijbel vertelt hoe het zou moeten zijn'

"Jan en alleman kletst over religie zonder de minste kennis van zaken." Dat vindt theologe **Bénédicte Lemmelijn** van de K.U. Leuven. Voor haar verhaalt de Bijbel niet hoe het geweest is, wel hoe het zou moeten zijn.

Pagina 14-15 ► Tête-à-tête: Bénédicte Lemmelijn

Pagina 11:

- Schrijf een brief aan God
- Kies het spirituele en religieuze boek 2011

Theologe Bénédicte Lemmelijn heeft twintig jaar Bijbelstudie achter de rug

‘De Bijbel is geen journalistiek en geen geschiedenisboek’

De Bijbel is in de eerste plaats klassieke literatuur, geschreven vanuit theologisch perspectief. Even klassiek als Homerus en de oude Grieken. Dat zegt Bénédicte Lemmelijn (41), hoogleraar Oud Testament van de K.U. Leuven. Het bulkt in haar familie van de theologen: haar vader, man, zus, schoonbroer.

FRANS CROLS | Bénédicte Lemmelijn heeft drie kinderen – Matthias, Elke en Ruben – en is opmerkelijk veelzijdig: ze schrijft, dicht, tekent, musicceert en samen met haar man en Bijbelwetenschapper Hans Ausloos opende ze nieuwe paden in de Bijbelstudie. Met het kinderboek *Tinkeltje en andere verhalen* dat sinds april op de markt is, maakte Lemmelijn een droom waar. Het is een juweeltje, met tekeningen van de schrijfster die de sfeer van de vertellingen vatten. In het voorwoord schrijft ze: “Als we écht willen, kan de wereld ook mooi en lief zijn”. De atypische kinderauteur heeft twintig jaar diepgaande studie van Bijbelse talen en Bijbelse vraagstukken achter zich. We ontmoetten een elegante vrouw, geen blauwkous die verstoft tussen perkamenten. Waarom koos ze voor de Bijbel als werkterrein en waar staat ze wetenschappelijk en religieus?

“Geboren en getogen ben ik in de Voerstreek, in de woelige jaren waarin je soms letterlijk moest vechten om op de Vlaamse school te geraken. Vanaf mijn 12 jaar zat ik op internaat in Bilzen en ik eindigde in de Grieks-Latijnse van het Lambertuscol-

lege. Ik twijfelde tussen de richting klassieke letteren of Romaanse; uiteindelijk werd het godsdienstwetenschappen en daarop theologie. Ik las en schreef zeer veel. In het laatste jaar van de humaniora stelde ik vast hoe traag en moeizaam de leerlingen omgingen met talen en een toekomst als talenleraar zag ik daarom niet meer zitten. Mijn vader was theoloog, had gestudeerd in Bonn in de jaren dat leken in België niet tot de studierichting werden toegelaten en gaf godsdienstondericht. Vader deed dat op een vrije, creatieve en zinvolle manier. Trouwens niet alleen hij is theoloog. Ook mijn zus, mijn man en diens broer zijn theologen.”

“Vanuit mijn gelovige achtergrond wou ik mij nuttig maken voor God en voor de mensen. Ik begon aan godsdienstwetenschappen met het idee om later les te geven, maar na mijn licentiejaren werd ik aspirant van het NFWO (*nationaal fonds voor het wetenschappelijk onderzoek, nvdv*) daarna postdoctoraal onderzoeker bij het FWO (*fonds voor wetenschappelijk onderzoek, nvdv*) en een academische carrière volgde. Op die wijze heb ik een brug ge-

slagen tussen mijn twee interessegebieden. Via het Oude en het Nieuwe Testament belandde ik opnieuw bij de literatuur en de talenstudie door het Hebreeuws en het Grieks van de Bijbel. De studie van de theologie sloot daar naadloos bij aan. De Bijbel is in de eerste plaats klassieke literatuur. Even klassiek als Homerus en de oude Grieken. Onder Bijbelwetenschapper Marc Vervenne die de promotor was van mijn doctoraatsstudie, is de grondslag gelegd voor mijn studie van de historisch-redactionele groei van de Bijbelse eindteksten. Mijn doctoraat handelde over de plagen van Egypte in het boek *Exodus*; ik onderzocht ze tekstkritisch en historisch-redactioneel.”

“Ik vergelijk momenteel de Hebreeuwse grondteksten van de Bijbel met hun eerste Griekse vertaling, de Septuaginta. In mijn jongste boek – uitgegeven bij Brill in Leiden, een van de academische uitgeverijen – beschrijf en evalueer ik alle tekstuele varianten van klein tot groot in de verschillende tekstversies van het verhaal. Dat tekstkritische werk deed ik tot voor kort samen met mijn man, Hans Ausloos, (*lacht*) van wie ik onlangs de leiding over het Centrum voor Septuaginta Studies en Tekstkritiek heb geërfd. Hans zal voortaan Bijbelwetenschappen doceren en onderzoek verrichten aan de UCL. In onze onderzoeksgroep leid ik projecten die de vertaaltechniek van de eer-

ste Griekse vertaling van verschillende Bijbelboeken onderzoeken. Het uitgangspunt vandaag is dat de vertalingen boek per boek gebeurd zijn en veelal door verschillende vertalers. Hans en ik verkennen een derde weg in dat onderzoeksveld.”

“Algemeen gesproken was er eerst het kwantitatieve onderzoek en daarnaast het kwalitatieve grammaticaal-linguïstische onderzoek. De derde weg die wij proberen te ontwikkelen, is het zoeken naar inhoudelijk gerelateerde criteria. We onderzoeken de wijze waarop de vertaler omgaat met een specifiek inhoudsgerelateerd probleem, bijvoorbeeld woorden die slechts eenmaal voorkomen in het Hebreeuws. Transliterereert de vertaler het Hebreeuws in de Griekse tekst of zoekt hij creatief naar verwante woorden? Wat doet hij met de vertaling van een woordspel? Verschillende doctorandi werken met mij mee om antwoorden op die vragen te vinden.”

Is de Bijbel niet door en door bestudeerd? Waar is de ruimte om deze wetenschappelijke activiteit nog meer te kruiden?

“Het landschap van de Bijbelstudie is nieuw sedert de vondst van de Rollen van de Dode Zee tussen 1947 en 1956. Tot dan toe was de enige volledige tekst van het Oude Testament de zogenaamde Codex Bezae Cantabrigiae of Petropolitana die uit de 11de eeuw dateert. Dat is uiteraard veel later dan

Bénédicte Lemmelijn met dochter Elke: “De kern van de Bijbel is dat God ingrijpt in de geschiedenis, in die zin dat hij met mensen begaan is, dat hun lot hem niet koud laat.”

De Bijbel voor zoekers

Naast hun wetenschappelijk werk schrijven Bénédicte Lemmelijn en Hans Ausloos toegankelijke boeken voor een breed publiek. Lemmelijn verduidelijkt: "Er is de derde druk van *De Bijbel: een (g)oude(n) gids. Bijbelse antwoorden op menselijke vragen*, van 2005 bij uitgever Acco. Dit boek schreven we aanvankelijk als cursus voor het vak Religie, zingeving en levensbeschouwing. Ik doceer die cursus aan de studenten letteren en de studenten psychologie – twee groepen van telkens 300 à 400 studenten. Het boek kent een bredere verspreiding en ging in 2009 in derde druk."

Geen ivoren toren

"Daarnaast is er ons technisch-wetenschappelijke werk. Het door en door wetenschappelijke *A Plague of Texts? A Text-Critical Study of the So-Called "Plagues Narrative" in Exodus 7:14-11,10* (Brill, Leiden, 2009) zal in de rekken van belangrijke bibliotheken staan. In elk geval aanzien we het als onze taak ook actief te zijn bij jonge mensen en voor nieuwsgierigen naar de Bijbel, die onze wetenschappelijke arbeid daarom niet hoeven te kennen. De gemeenschap betaalt ons strikt wetenschappelijke onderzoek dat het resultaat is van 20 jaar studie. Hans en ik vinden het passend iets daarvan te laten terugvloeien naar de gemeenschap. Ik denk trouwens dat we – gezien de hedendaagse polarisering, met haar fundamentalisme, ritualisme, conservatisme en haar bandeloosheid en losgeslagenheid – de plicht hebben om de mensen te tonen dat je ook met religie op een evenwichtige, rationele manier kan omgaan." (FC)

het ontstaan van de grondteksten. De rollen van de Dode Zee in Qumran zijn teksten van de tweede eeuw voor Christus tot de eerste eeuw na Christus; veel ouder dus dan de tekstgetuigen die we voordien ter beschikking hadden. En ze leerden ons alvast één heel belangrijk inzicht: de tekst waarvan heel lang werd gedacht dat hij vast en onwrikbaar was over de eeuwen, blijkt in feite soepel gehanteerd te zijn, telkens geactualiseerd en zeer vloeibaar. We kregen een ander zicht op zijn ontstaansgeschiedenis. De ontrafeling van betekenissen, feiten en interpretaties gaat voort."

'De Bijbel verhaalt niet hoe het geweest is, wel hoe het zou moeten zijn.'

Heeft die nieuwe Bijbelwetenschap een theologische relevantie?

"Niet voor de kleinste details, wel voor de grote lijnen en de algemene inzichten. Het gaat zelfs om de breedste denkbare relevantie. De observaties en de conclusies leiden tot de vaststelling dat elk fundamentalisme dat aan een tekst of tekstpassage absoluut gezag en woordelijke onfeilbaarheid toeschrijft, geen voeten in de aarde heeft. Er is niet zoiets als 'de Bijbel zegt'. De christenen hebben een zich actualiserende traditie; vele visies op een gegroeide tekst."

In de 19de eeuw zakte de reputatie van de Bijbel bijvoorbeeld door de groeiende studie van de geologie? De twijfel sloeg toe?

"Wetenschappers begonnen tijdens de verlichting de Bijbelstudie op dezelfde rationele manier te benaderen als andere wetenschappen. Ze trachtten de geschiedenis achter de tekst in historisch verklaarbare feiten vast te leggen. Er waren geleerden die berekenden wanneer de schepping zou hebben plaatsgevonden. Maar voor de theologische boodschap van de Bijbelse verhalen is dit van geen enkel belang. Voor de sprinkhanenplaag in Egypte, in de tijd van Mozes, is het irrelevant of die plaatshad, hoeveel sprinkhanen er waren en ook of de Sufzee zich heeft geopend voor de Israëlieten bij hun uittocht uit het land van de farao's. Zelfs zonder uittocht heeft het Exodusverhaal waarde. De kern is de boodschap dat er een God is die zich over de verdrukking van zijn volk bekommert; dat er een God is die partij kiest voor zijn volk. Het boek van 2006 voor het brede publiek *Oud maar niet verouderd*, van Hans bij Acco, geeft tegen deze achtergrond een inlei-

ding tot het Oude Testament waarin hij een groot deel situeert tegen de achtergrond van de vraag wat we al dan niet historisch kunnen weten."

"De benadering van de Bijbel als een feitenrelaas, als een historische reportage, is fundamenteel fout. De Bijbel verhaalt niet hoe het geweest is, wel hoe het zou moeten zijn. Het boek getuigt over de gelovige ervaringen van auteurs en tijdgenoten in een periode van groeiend monotheïsme. Het denkt na over existentiële vragen, over het ontstaan van de kosmos, de liefde, het lijden, het leven kortom. Kwesties waar wij in 2011 mee blijven worstelen. De moderne tijd hanteerde het paradigma dat alleen wat rationeel verklaarbaar is, wat historisch kan worden aangetoond, waar en waarheid is. Met dat uitgangspunt valt vier vijfde van de Bijbel in de vuilbak, want het is geen historisch verhaal. Maar, als je kritisch-genuanceerd naar de theologische relevantie van de Bijbel kijkt, dan weten we nu beter dan ooit waar het wel over gaat in dat wijsheidsboek en wat we ermee kunnen doen. Als je de weg durft te gaan van zoeken, vragen, twijfelen, komt de verheldering."

Geloof u nog na twintig jaar Bijbelstudie?

"Die vraag hoor ik vaak en er wordt al eens spottend over gedaan. Er is een evolutie. Ik ben mijn geloof niet kwijt door de studie van de theologie, maar als je geloof vast hangt aan het letterlijk voor waar aannemen van de Bijbel, dan heb je een probleem. Je moet de weg van het demythologiseren bewandelen en *shake the foundations*. Dat effect tracht ik ook, om pedagogische en inhoudelijke redenen, te bereiken met de studenten zowel in de inleidingsvakken als in de cursus Religie, zingeving en levensbeschouwing. Ik zeg hen dat je geen huis kan restaureren als je niet

eerst breekt en puin ruimt. Het wegsnijden van de foute, kinderlijke tot kinderachtige beelden is noodzakelijk want ze vormen niet de kern van ons geloof. Op mijn 18de zag ik godsdienstwetenschappen anders dan nu, maar de kern is gebleven. Ik doe dit vak niet puur als job, dan houd je het waarschijnlijk niet vol."

"Fundamenteel gaat het om een levensoptie en het kritische denken heeft ook gevolgen voor de kijk op het Nieuwe Testament. Het zoeken naar de historische Jezus, de zogenaamde *Leben Jesu-Forschung*, is twee eeuwen bezig. Jezus is in ieder geval een historische figuur en de evangelies getuigen over Hem. De historische Jezus heeft ons God op een bijzondere manier leren kennen. Hij toonde aan dat God de mensen goedgezind is. Maar de verhaaldetails in het Nieuwe Testament zijn vaak te situeren tegen de achtergrond van het Oude Testament. Bijvoorbeeld in het kerstverhaal zien we wijzen uit het Oosten, de ster boven de stal, de kindermoord door Herodes; het zijn motieven uit het Oude Testament die de evangelisten hebben overgenomen omdat ze wilden aantonen hoe belangrijk Jezus was, en al vanaf zijn geboorte. Veel mensen zullen verbaasd reageren en verschrikt zeggen: 'Wat beweert u nu?' Maar het Nieuwe Testament is een geloofsgetuigenis, geen historische reportage."

Maken de studenten het u moeilijk?

"Bij studenten letteren en psychologie, waar ik dus Religie, zingeving en levensbeschouwing doceer, voel ik aanvankelijk soms scepsis omdat ze het vak moeten krijgen, alhoewel ze geen theologie studeren. Ik laat ze vragen stellen vanaf de eerste les; wil met hen de confrontatie aangaan. Vaak is mijn antwoord: 'Wat jij voorlegt of verwerpt, is voor mij evenmin geloof', en dan zijn ze verbaasd en geïntrigeerd. 't Is schabouwelijk als je in de media een Bekende Vlaming hoort met zijn visie op het geloof. Dikwijls denk ik: 'Man, jouw bedenking is 100 jaar oud en is al lang sluitend weerlegt of in een perspectief geplaatst.' Het tijds klimaat speelt daar niet op in. Jan en alleman kletst over religie zonder de minste kennis van zaken."

Grijpt God in de geschiedenis in?

"De kern van de Bijbel is dat God ingrijpt in de geschiedenis, in die zin dat hij met mensen begaan is, dat hun lot hem niet koud laat. De vraag is dan wie die God is. Is hij de gewelddadige God van sommige verhalen in de Bijbel? De Bijbelse parabels en teksten zijn mensenverhalen, van mensen voor mensen over een God die niemand 'vatten' kan. Wat we weten is een behoedzaam vermoeden. Niemand weet zeker wie of wat God is. Het is de gelovige overtuiging van christenen dat God in liefde betrokken is bij de mensen. En daarom komt hij in sommige Bijbelse verhalen soms ook gewelddadig op voor zijn volk. Vergelijk het met een weekendfilm, met een patroon van goed en kwaad. Als de slechte

man die zijn weerloze vrouw slaat, aan het einde verongelukt, zijn we opgelucht omdat we ons in de plaats van het slachtoffer stellen. De Bijbelse verhalen over plagen en uittocht zijn geschreven voor onderdrukte mensen die in Babylon in ballingschap leefden. Ze waren blij en opgelucht te horen dat God gewelddadig was tegen de verdrukkende farao. Vanuit ons perspectief – wij ontwakten elke ochtend voor een lekker ontbijt – is dit bloedddorstig en onsympathiek, maar dat is alleen maar zo omdat wij in die 'luxepositie' afstand kunnen nemen. Daardoor zijn we in staat ook het andere perspectief te bekijken. De Bijbel is literatuur geschreven vanuit een theologisch perspectief. Geloven is een keuze."

'De kern van de Bijbel is dat God met mensen begaan is, dat hun lot Hem niet koud laat.'

Hoe zit dat met de evangelicalen en hun visie?

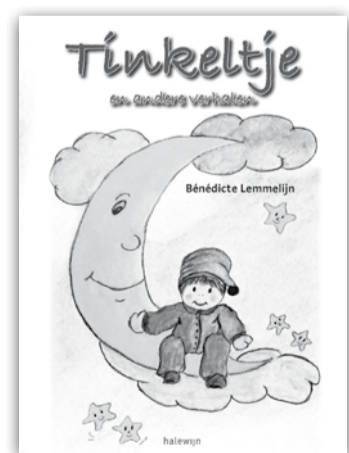
"Zowat elk jaar doceren Hans en ik enkele weken in Zuid-Afrika. Vele van onze Zuid-Afrikaanse collega's volgen de nieuwste inzichten, maar krijgen constant de banvloeken van hun kerken over zich. Wat we in Europa aanvaarden, krijgt daar tegenwind. De studenten trekken hun ogen wijd open. Dat is niet zomaar vrijblijvend, want de universiteiten zijn daar sleutelplekken voor de opleiding van de predikanten. In Bloemfontein zei een meisje me vorig jaar na de cursus: "Dat kan toch niet dat je wetenschapper bent en tegelijkertijd oprecht gelovig; je zal een beetje wetenschapper zijn en een veelgelovige ofwel veel wetenschapper en maar weinig gelovig." Ik antwoordde volledig wetenschapper te zijn én vol overtuiging gelovig. De resultaten van ons onderzoek hebben een uitzuiverend effect; ik blijf er voor kiezen in God te geloven."

Kan de Koranstudie leren van de moderne Bijbelstudie?

"Er zitten in mijn cursussen meisjes met een hoofd- en moslimjongens, zeker bij de studenten van de richting Arabistiek die ook mijn vak Religie, zingeving en levensbeschouwing volgen. Ikzelf ben geen studente Arabistiek en al helemaal geen islamkenner. Daarom wil ik er geen oordeel over uitspreken. Studenten zelf brengen de kwestie soms te berde: 'Wat met de historische kritiek ten aanzien van de Koran?' Volgens mij moet net zoals voor de Bijbel het mythische genuanceerd worden doorgeprikt. Anders krijg je, net zoals in bepaalde hedendaagse christelijke tendensen, verkrampte reacties of het scheppen van nieuwe mythes en verzinsels om te redden wat er te redden valt." III

Boek voor kinderen

Bénédicte Lemmelijn schreef dagboeken vanaf haar achtste jaar en ze bezit die nog. Ze heeft altijd veel geschreven. "De geschiedenis van mijn voorleesboek is familiaal. Mijn jongste broer is twaalf jaar jonger en ik verzon verhaaltjes voor hem. Dat viel stil toen hij groter werd, maar het doofde niet helemaal uit. Het kerstverhaal dat ik publiceer in *Tinkeltje* heb ik bij onze kennismaking geschreven als eerste kerstgeschenk voor Hans. Toen we zelf later kinderen kregen, heb ik voor ons kroost nieuwe verhalen verzonden. Toen de kinderen op hun beurt groter werden, is het weer gestopt. Maar een jaar of twee geleden kwamen de verhaaltjes ter sprake bij de Katholieke Bijbelstichting en uiteindelijk bij Halewijn (*onder meer uitgever van KerkeLeven en drukker van Tertio, nvdr*) dat een kinderboekenfonds heeft. Vrij snel kreeg ik daar groen licht en ze vroegen me de verhalen te illustreren met eigen tekeningen. Ik had er al een paar en de uitgever vond dat ze goed pasten bij de verhalen sfeer. Ik heb ook altijd gedichten geschreven. Door de drukte met de baby's verminderde dat, maar drie jaar geleden – door een gezondheidsprobleem – is het plots en meer dan vroeger weer opgekomen. Meestal zijn het niet-religieuze gedichten waarin ik soms heel scherp ben over dingen en situaties in de maatschappij en tussen mensen. Maar soms drukken die gedichten heel lichtvoetig gewoon een indruk uit van wat ik zie op straat." Het gezin Ausloos-Lemmelijn is van vele markten thuis en musicert samen. Moeder Bénédicte speelt piano en gitaar, vader Hans orgelen viool, zoon Matthias viool, zoon Ruben cello en dochtertje Elke piano. (FC)

Bénédicte Lemmelijn, **Tinkeltje en andere verhalen**, Halewijn, Antwerpen, 80 blz., € 16. Bestellen kan via www.tertio.be